

Б— *Дз. Крабута*

ГОЛІНІ ВІСІВ

1946

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
<http://ukr-lib.com/>

Обкладинка маляра
Володимира Прокуди

Iar Slavutyč, „The Echo of the Centuries“
(Poetry in ukrainian language)
1946.

Друкарня Дмитра Сажина, Авґсбург.

До Сходу

ГОМІН ВІКІВ

Поезія
1940-1945

ВИДАВНИЦТВО „ЗОЛОТА БРАМА“

* * *

Чи не гоже, браття, спогадати
В наші дні, що битвами лунають,
Про діла гучні, давно минулі?
Про часи, коли на Придніпров'т
Правітчизна твердо панувала.

Гоже, браття! Ярм борвоспадом
В наших жилах кров тече Олега,
Полум'яне запорозьке серце
В наших грудях б'ється буптівливо.

Так зачнімо ж, браття, спів могутній,
Соколом не маючи під хмари
І не розтікаючись по дереву,
Як Боян той, мислю ясною.
Хай же наше слово залягає
Українцям у глибінь сердечну,
Щоб вони кмітливо розуміли,
Де шукати джерело потуги;
Щоб отим, що приймуть славні звички
І за край свій битимуться спритно,
Ми, співці, високими словами
На бандурі славу рокотали.
1943.

СТАРОВІЧНІ МАРИВА

КОНЧИНА КІМЕРІЙЦІВ

(За мітом)

Ржуть тарпани у нестями шаленій,
Чуючи ніздрями битву близьку:
З бурого сходу, як дикі олені,
Скити летять у нестримнім скаку.

Скити летять, як шуліки, степами.
Птиці волають, звірота втіка.
Хвилі розкочує, гонить валами
Яр-Бористен, кімерійська ріка.

Ржуть тарпани, стовбуристі бадильця
Мнуть копитами і крешуть, як грім...
Сумно поникли кобилодохльці,
Кімври сумирні на тирлі старім.

Кличуть царі, відкриваючи раду:
„Стрінемо скитів чи борзо втечем?..“
„Годі! — це кімври, — тікаймо в Гелладу!“
Жони голосять бурхливим плачем.

„Смерди невірні! — царі тм. — Не підєм
Злиднем бродити в південній імлі,
Щоб поклонятись чужим пірамідам;
Смерть собі вдієм на рідній землі!“

Журно оглянувши вибалки сині,
З тирла царі повернули убік,
Перекололись мечами в долині —
Землю обнявши, поснули навік.

Жалібно стало тоді бузувірам;
В сумі зібравши останки царів,
Іх поховали в могилі за Тіром
І почвалали із рідних степів.

Так довелося кобилородільцям
Вік скоротати в нерідній юрмі:
В рабство дістались воши асирійцям,
Без вісти вимерли з горя в ярмі.

НАД БОРИСТЕНОМ

Тирси густо: довкола хвилюються сріблені хвилі,
Вітер гарячий шумить, і хлопоче під ним Бористен.
Дзвінко іржуть тарпани, вигинаючи спину у милі
Від повстяного сідла й шкуратяних вузлатих
стремен.

Скити ж на них жовтолиці, чорняві, з вузькими
очима,

Владно сидять, наче в сідла вросли. У сназі
бойовій

Гучно летить на страшних андрофагів орда
незлічима,

Мідними стрілами сипле, що мокли в гадючій крові.

Бурею рине орда! У розлогій і буйній загарі

Гонять отих, що гуртами виловлюють скитських
людей,

Ранять тіла тм стрілою, — отрута міцна невзабарі

Смертю жорстокою платить за сотні жорстоких
смертей.

Гасне розпалений день. Як наморена гоном левиця,

В травах орда спочиває. І місяць, як роза, цвіте.

Тіло в'юнке і гаряче палких амазонок присниться,

Тих, що кохають жагуче і нищать коханців за те.

АМАЗОНКИ

Гоніте його в оболонь!
Бо вже відцвіла бузина.
Пірнай же у січі вогонь,
Забудь, що була — як жона!

Забудь, що палала, як мак,
В обіймах нічної імли.
Зогонюй двогострий кінчак,
І списом його проколи!

Диви! Ще й противиться він.
Диви! Ще й тіка, чоловік.
Женися, жепись навздогін!
Рубай! Короти йому вік.

Ага! Він упав уже, впав
І руки розкинув, байдуж.
Ще йому! Так! Щоб не встав.
Готовий... Скрутився, як вуж...

І радісно гдуть назад
Міцні, одногруді жінки,
Позбувшись грішних принад,
Що мають їх чоловіки.

Бо ж тільки дозволено їм
(Так хоче богиня Весна)
Кохати нутром запальним
Тоді, як цвіте бузина.

ДАЖБОЖІ ВНУКИ

* * *

Поганський жрець в одежі білотканій
Зняв руки вгору — мов закаменів.
І дим пойняв узбочини ланів,
Спахнувши з жертв, що билися в блага~~ни~~.

Кружляє гурт полян; очам незнані,
Пшвуть боги над маривом огнів,
І над верхами рослих ясенів
Постало сонце в ранньому тумані.

Зашелестіла пасмами трава,
В чорноземі збудилася черва,
І грюкнув грім, розбуркуючи далі.

А гурт полян, щоб жити без бід,
Корчує з дуба сучкуваті палі:
Ярилів дар од гунів берегти.

С П О Л О Х

Прибіг Юрай захеканий,
Чекмінь загубивши,
Блискучим ножем помажуючи;
Як закричить:
— Біда!!! —

Зашуміли рогожі,
Загуло городище.
Матері зачитали:
— Відімкни, Перуне,
Блакитні брами! —

Батьки загуділи:
— Зоглянсь, Дажбоже,
Позич одваги! —
І миттю — за палі,
Прожогом — за луки.

— Аг-гі-іій!!! — покотилось...

Клекотіли гуші,
Лягали покотом,
Назад тікаючи.

ПІСНЯ ПОЛЯН

Поле суком оремо,
Рибу ловим саком.
На привіллї живемо,
Мед п'ємо із маком.

Вітер віє, дощ іде,
Сонце світить зарно.
З нами жопи, як ніде,
Чарівні, як сарни.

На степах ревуть бики,
Мекають овечки;
Городище край ріки --
Золоте містечко.

Бог Сварог дарує нам
Пшениці куцасті, —
Не дамося ворогам,
Відіб'єм напасті.

* * *

Юр. Балкові

Дрімають нетрі, песходимі, дикі.
Югає кібець у синясту невідь.
І, мов чаклун, вислухуючи крики,
Ячить у лузі чорнокрилий лебідь.

Та йдуть ловці. Сягають пильним оком
У глибочінь розложистої хащі —
І кабана під листя оболочком
Прошиє креміль із меткої праці.

І рикне дик, смугастий і понурий,
Жахнеться птах у чагорі густому,
І заревуть сполохані буй-тури,
Мнучи будяччя на шляху своєму.

НА КУПАЛА

I

Спахає квіт.

Дівчата, збурхані весною,
Устами славлять білий світ,
Кружляють в танці над рікою.

Плетуть вінки,
Щугають ярого латаття;
Неначе бістрі ластівки,
Поривно в'ються над багаттям.

І цілу ніч
Не затихає грище в лузі
Таємна папороть узбіч
Цвіте, небачена, в ярузі.

І не одну
Полянку пізньою порою
Хапають, рвучи пелену,
І нагло хилять: — Будь жоною!

II

Рвучкий папій

Спило жагучо пружне тіло,
І шию в ярості міцній
Цілушки жалить захотіли.

Терпка вага

Жадано давить млосні груди,
А вже сужиллями снага
Спішить в'юнким живцем отрути.

Та де там смерть?!

Навколо світ такий барвистий!
Іще б упасти шкереберть,
Відчутти крові біг іскристий!

...Бори гудуть,

Співати гучно серце хоче!
Як золоті човни, пливуть
Пахучі дні, медові ночі.

ЗАЖИНКОВА

Запишались вусами
Жовті ячмені.
Ой, дід-ладо, мусимо
Зняти чекмені.

Пшениці за гребенем
Золотять горби.
Ой, дід-ладо, треба нам
Нагострить серпи...

Хиляться, гойдаються
Полові жита.
Ой, дід-ладо, крається
Нивка золота.

Гнеться спина — байдуже,
Спека — не зважай.
Ой, дід-ладо, грай, душе!
Добрий урожай!

* * *

Замети снігу — як скирти.
Ні перейти, ні обійти.
Лише, рипаючи по вуха,
Бредуть вовки і виють глухо.

Бурчить у череві. Боки
Позападали під кістки;
І никнуть спина сухоребрі
На кучугур холодні гребні.

Хриплять тужливі голоси.
Навкруг відлунюють ліси.
І, як сполохані яглиці,
До хмари збилися зірлиці.

У хату на піч бортники
Беруть найліпші гільчаки,
Щоб у лихі облоги часті
Оборонитись від напасті.

ОДРАД І ДОБРОСЛАВА

(ЛеГенда)

ЯРИЛІВ ДАР

„Даждь нам радощі, Дажбоже! —
Загудів нарід полянський, —
Ізійли до нас росою,
Зведсем дошкиком рясним”.

І раптово над хмарками
Похмурнів золотокудрий,
Блиснув блисками і громом
Покотив прудкий Перун.

І повисли аж донизу,
Як срібляста, чиста пряжа,
Над зеленими степами
Заколисані дощі.

Перекинулася луком
Опромінена веселка.
За далеким круговидом,
Наче пардус, мимрить грім...

„Даждь нам радости, Дажбоже! —
Загудів нарід полянський, —
Пожени угору стебла,
Колосочки позерни.“

І з-над поля усміхнулось
Весняне лице Свароже,
У блакитній паполонці,
Із сонцями ув очах.

Закільчилось повне зерно
В одволоженому ґрунті.
Розростається коріння
У масній сирій землі.

Та й шумітимуть же стебла
Під легкими вітерцями!
Буде, буде під серпами
Важко падати врожай...

„Даждь нам радости, Дажбоже! —
Загудів нарід полянський, —
Обділи степи звіринням,
Нас худібкою обсип“.

І озвався козоногий,
Волохатий любий Велес,
Мов старий відун поснів'я
У легку подув сопіль.

Потелилися корівки,
Окотилеся ягнці.
Серце радощі лоскочуть
Пастухам і вівчарям.

А в балках, ярах, байраках
Явкотять малі звірята.
Буде, буде лукострільцям
І розваги, і м'яся!

* * *

„Будь же славец, Яре-Боже! —
Загудів нарід полянський, —
І Перун, Сварог, і Велес,
Що підкорені тобі.“

Будь же славен, Яре-Боже,
Ти, яким Дажбог весною
Вироста, щоб Хорсом стати,
Богом щедрих визрівань!

З І Л І Й Н И К

Із країв, де ходить кривич,
Де стоять ліси й тумани,
Олив'яні котить води
Прастарий Дніпро широкий.

Із країв, де сплять ялини
І димлять уранці багна,
Де вовки чатують диків,
Сині хвилі випливають;

В'ються, в'ються між горбами,
Над полянським плинуть степом,
І виблискують під сонцем,
під місяцем лисніють.

Як затихне городище
І на небо вийдуть зорі,
Повновидий вийде місяць,
До ріки іде зілійник.

І бездонним, чистим зором,
Як вода з лугів джерельна,
Зазира в Дніпра глибини,
Щось мугичучи сповільна.

Висне прядивом довгасто
Споловілий чуб на сонці,
І розводять ветхі руки
Ворушкі старечі пальці.

А з води зринає Лада,
Рястом прибрана богиня,
Між зеленого латаття
Посміхається блакитно.

„Поталань, дівоцька мати, —
Уговорює зілійник, —
Гойне щастя Доброславі,
Ждані радощі сердечні.

Дай же їй, ласкава мати,
Їй, що клониться Дажбогу,
Стріти юного Одрада,
Бо його кохає палко.“

І сплеснула рястом Лада,
Білі руки, як лілея,
Підвела над синім лоном
І сховалася у воду.

Підставляє веткі руки
Ворожбит, старий зілітник,
Дніпровою ловить бризки,
Щоб кропити Доброславу.

А під явором у лузі,
Край намету від горою,
На тичину похилившись,
Красна діва жде недрімно.

І приймає в коси бризки,
Щедрий дар богині Лади,
І кладе зомліле зерно —
Ворожбитові дарунок...

Не шумить шуліка з хмари,
Не лопоче біла лебідь, —
У заспуле городище
Поспішає Доброслава.

Не горить ясне багаття,
Не сіяє красне сонце, —
То вогнем полуменіє
Молоде, дівоцьке серце.

О Д Р А Д

Гей, у полі на роздоллі,
Де вітри не знають спину,
Де чайок літає хмара,
Де в ярах нявчать котюги,

Де в байраках виють рисі,
У широкім чистім полі
Над привіллям походжає
Молодий Одрад із луком.

Від мережаного паса
Із буй-турової шкіри
Повисає воївничо
Довгий короб сагайдака.

Напина Одрад тятівку —
І летить стріха під вовка;
Розважається від рана
Молодий Одрад із луком.

Полотняні, сірі гачі
Оббивають пил із квітів,
Конопляна сорочина
Між раменами пітніє.

Напина Одрад тятівку —
І дзвенить стріла співуча, —
Поточився дик тилатий,
Заганяє в землю ікла.

А з-під пеба рине сонце,
Розливає вар текучий,
І гудуть зелені мухи,
Як пухнатий джміль завбільшки.

Притомивсь Одрад від спеки,
Зняв із паса гострий кремійнь
І батуге кусень м'яса
Від стегна тремкого дика,

Кремійнь з кременем зітнувся,
Іскри бризнули в бадилля,
У суху торішню тирсу,
Що спажнула вмить багаттям.

Дим, як хміль, угору в'ється,
Смачно пахне тепле м'ясо,
Лосєм каляє зі ппички
І лоскоче ніздрі чулі,

І смакує лукострілець
Смажно в'явлепу свіжинку,
І лягає спочивати
На байрачному узліссі.

Міцно спить Одрад, нівроку,
Вмілець лучного мисливства,
Вмілець доброго чинбарства,
Бачить сон між терниками.

ОДРАДІВ СОН

Загула земля довкола,
Ріки хвилями хлюпнули;
Із густого темпль-бору
Виходжає гордий обрин.

Занесе угору ногу —
І відмірює п'ять ліктів.
Як ухопить каменюку —
І відколює пів скелі.

Ще й сміється із Одрада,
Над полянами кепкує:
„І які це тут мурашки
Під ногами в обрив лазять?

Чи ж бо годні ви хоч муху
Та громадою вдушити?“ —
Насміхає гордий обрин
І ворухить темним вусом.

І не зніс Одрад образи:
„Ну, чого б то ненодобі
Та своє погане рило
В наші землі треба сунуть?“

І скипів шалено обрин,
Аж ричить, як лютий пардус:
„А виходь но, муравелю,
Най тебе розчавлю нігтем“, —

І підніс довжезну руку,
Та Одрад метнувся спритно,
Гострий креміль із-за паса
Миттю вихопив улучно.

І ударив ним під ребра,
Затопив двогострий креміль, —
Повалився глухо обрин —
Аж земля задвиготіла.

І ричить, сичить, колує
І приймає зміїв образ.
А в самого за плечима
Відростають купці крила.

А в самого коло шиї
Пнуться вгору три обличчя,
Шість очей жевріють жаром,
А з ротів стікає слина.

„З'їм тебе!“ — гукає обрин,
Триголовий змії гримучий, —
І своїм хвостом виляє,
Що аж зазубні гримочуть.

Та схопивсь Одрад за лука,
Вмілець лучного мисливства,
Натягнув тугу тятивуку —
Пронизав стрілою пащу.

Натягнув тятивуку вдруге —
І поникла друга паща.
А за третьою стрілою
Змії назавжди повалився.

І виймає гострий креміль
Вмілець доброго чинбарства,
І з хвоста білує ловко
З тими зазубнями шкіру.

„Буде в чім ховати стріли.
Буде!“ — скрикнув — і прокинувся.
І побачив, як довкола
Хижо блимали котюги.

ДОБРОСЛАВА

Не з води пливе русалка —
Над Дніпром співає дівка,
Красна, красна, як шишпина,
Між роменами розквітла.

Гребнем риб'ячої кістки
Смолянисту чеше косу
І співає переливно,
Аж заслухалися верби:

„Ой, рости, рости,
Смоляна коса,
Дівочья краса!

Ой, приваб, ізваб.
Зір очей тому,
Одрадові мому!“

І влітає квіт ромену,
Квіт шишпини в чорну косу.
До дівчат, як дика кізка,
Не побігла — поскакала.

А вітрець ганяє плахту,
Молодече тіло студить,
І пустує над коліном,
Наче справжній розбишака.

Зупинилась Доброїслава,
Напустила нижче плахту.
Білі, жовті, сині квіти
На собі спинили погляд.

Назбирала повних квітів
І сплела рясний віночок.
Подивилась — він, як сьйвом,
Убирає в себе очі.

І притьмом, як дика кізка,
Поскакала знов у балку,
Несучи жагу дівоцьку
У налитих кров'ю грудях.

А вечірне сонце гасне,
А блакитна ніч надходить,
І запалює Купала
На степу червіль-багаття.

КУПАЛЬСЬКІ ВОГНІ

Гоготить багряна ватра
І розгонить синю теміль.
Кажани в густих байраках
Перегукуються лячно.

Гоготить багаття в полі,
На горбі за городищем;
Язиками пожирає
Приволочене будяччя.

А навколо водять танок
У вінках ставні дівчата,
Міцно взявшись за руки,
І Купалу гучно славлять.

То сповільна, то рухливо
По землі дрібчуть ніжки,
Червоніючи від ватри,
Очі ваблячи хлоп'ячі.

Ось одна, немов лебідка,
Над вогнем перелетіла,
Поманивши за собою
Заприміченого хлопця.

І метнувся, наче сокіл,
Ощасливлений хлопчисько,
Переплигнув буйну ватру
І полинув навздогінці.

А за ним через багаття
Пролітають рвучко пари
І сміються, і гарцюють,
І Купалу гучно славлять.

Прошуміла Доброслава,
Мов нестримний дикий вихор,
А за нею, наче сокіл,
Полетів Одрад моторний.

Діва — вбік, Одрад — за нею,
Діва — в яр, Одрад — навпрошки.
І сплелись гарячі руки,
І злились уста жагучі...

Будьте ж славлені довіку
І над степом ніч блакитна,
І жадані бризки Лади,
І зілійник, і Купала!

КНІВСЬКА СЛАВА

ОЛЕГ У ЦАР-ГРАДІ

„Ворімось, як тури, во славу синів!“ —

Олег покликає орлино,
І рине до герцю, проносячи гнів,
Хороброго князя дружина.

Січе копитами гривастий румах,
Знімає пилюгу безкраю
І князя імчить за незнаний байрак,
Неспокій Цар-граду вчуває.

Як метко націлив Олег пірнача —
Умилися греки ропою.
Потужно заніс над собою меча —
Окреслився проруб дугою.

І рине дружина з горбів і баюр,
Престіл Візантії штурмує.
Ховається гречин за різьблений мур,
Олегові мир пропонує.

„Несіть по дванадцяти гривень срібла
На кочет і щирю данину, —
Відказує князь, — щоб гриміла хвала
Поляглим за Русь-Україну.“

І тде Олег, утираючи піт,
До пишного міста Цар-граду,
Черленя-щита прибива до воріт —
Нащадкам своїм на відряду:

„Навіки прославиться Київська Русь,
Могутня, широка держава.
Хоч я не віщун і ректи не берусь —
Та буде велика нам слава!“

Сурмили над площею сурми гучні,
Збиралися воі до валу,
Про подвиги князя співали пісні
І віщим Олега прозвали.

З КНЯЖОЇ ДУМИ

I.

Попливли, пливуть кораблики!
А на них одважні русичі
На стійках стоять, чатуючи
Соболині хутра теплії,
Дикий мед у бочках-баліях,
Мед пахучий, жовто-сонячний,
Круглі денця воску ярого.

Попливли, пливуть кораблики!
Тож на них одважні русичі
На стійках стоять чатуючи,
Надовкола приглядаються.
А степи з буйними травами,
Бадилищами у ріст людський,
По долинах свищать птицями,
По ярах ревуть звіротою
Ще й прибульцем східним славляться,
Печенігом, злим розбійником.

Не з байраків, нетрів-ліговищ
Сіроманці виють реготом,

То не кібці кровожерніг
Кружеляють над здобичею, —
Налітають, насміхаються
Печеніги, злі розбійники:
„Будем гсти мед із баліг,
Дніпровою запиватимем,
Поробивши з руських черепів
Для бенкетів чапі-келехи.“

Як зачули славні русичі
Печенізьке слово-хвастопці,
Мову-хвалоці образливі, —
Од сердець по мирних жилочках
Полилася ярість живчиком.

Як метнули стріли розсипом —
Небо вкрилось павутиною!

Тільки не бояться злодіг,
Кинуть коні, масті бурог,
Підпливають по Славутичу
До наповнених корабликів.

Налягли хоробрі русичі:
— Ліпше — стятим, ніж полоненим! —

Наче змігв тих, рубають їх,
Круглі черепи проломлюють
Печенігам, злим розбійникам.

Попливли, пливуть кораблики!
Нижче, нижче по Славутичу
До столиці Візантійськог.

II.

То не сонце з неба синього
Розсипає тепле золото, —
На валу сіяє личеньком
Володимир, красне сонечко.
Він підносить руку правую,
До корабликів помахує.
Він усмішкою, як місяцем,
Зустрічає мужніх русичів,
Що вернулися з доріженьки,
Путь-доріженьки далеког
Від столиці Візантійськог.
А хоробрі, славні русичі
Подають вбрання шовковіг —
Для жінок своїх даруночки,

Бочки з винами викочують —
По мандрівці учту справити —
Ще й книжки підносять грецькіг,
В мідь закуті, Володимиру.

То не сонце з неба синього
Розсипає щире золото, —
На валу сіяє личеньком
Володимир, красне сонечко.
Він вітає всіх дружинників,
І попам книжки вручає він,
Промовляє річ повчальную:
„Гей, попи мої шановані,
Ви книжки читайте грецькіг
Та повчайте наших русичів,
Сонця-віри християнської,
Щоб і Русь була ученою,
Всемогутня, наша славна Русь —
На віки віків!“

ПЕРЕЙНЯТА СЛАВА

(За літописом)

Що приносять люди вісті:
„Красне сонце, славен батьку,
Володимире, наш князю,
Печеніги йдуть Посуллям.“

Вирушає Володимир
Печенігові назустріч.
Короговки мають-мають,
Коні грають копитами;

У правицях — кріпкі списи,
Із лівиць щити черлені
Багряніють коло броду,
Там, де нині Переяслав.

І крипить ватаг поганий,
Неподобний печеніжин:
„Виставляй но буя-мужа
Поборотися із нашим.

Як твій муж моім ударить —
Не воюємо три літа;
Як мій муж твоім ударить —
Повоюємо три літа.“

І рече своїй дружині,
Що вилискує в місюрках,
Промовляє зичним словом
Премогутній Володимир :

„Ніту ль мужа в нас такого,
Іже ял би з печенігом?“

І виходить воін сивий
І рече: „О, славний князю!
Із чотирми есьмо вийшов,
Менший син оставсь удома.

Він хоробрий із дитинства,
Він боров усяких вотв,
У биків на буйних ловах
Виривав рукою м'ясо.“

Прояснівши, Володимир
Повелів тому явитись,
Що в биків на буйних ловах
Виривав рукою м'ясо.

І приходить невисокий
Менший син, середній тілом.
Став сміятися із нього
Печеніжин незугарний.

І зійшлися: невисокий,
Володимирів посланець,
І посланець-печеніжин,
Превелик і з'їло страшен.

Як ухопить невисокий
Печеніжина під боки —
Удавив його руками
Ще й ударив ним об землю.

І побігли печеніги
У степи, немов у нетрі;
Славні русичі за ними
Гнали й списами кололи.

І заклав князь Володимир
Біля того броду город,
Пе'реяславом назвавши —
Значить слава перейнята.

* * *

Ой, що то за дим, від яког пожежі
За вітром несеться на китівські вежі?
То половці скачуть у люті сліпій,
Вогнем поливають високий пірій
І мирних людей, налетівши з розгону,
Беруть на аркани й женуть до полону.
І, стан обхопивши, по схилах крутих
Волочать в яруги дівчат молодих...

Ой, хто б'є на сполох, шумує на площі?
Чи: короговки вітрами полоще?
То русичі раті збирають з усюд,
Щоб миттю вчинити над ханами суд.
Метнулись — як турп, як вебри — шугнули,
Покрили долини розгніваним гулом, —
І половці хижо тікають назад,
І русичі в трави летять, як у сад...

Ой, що там у небі заграло клубками?
Хто степ звеселяє лункими піснями?
Хто гучно сурмить у золочений ріг?
То русичі славні, відбивши набіг,
Вертаються з бою степами ясеними.
І пісня, як вітер, вирлує над ними;
І радий Дніпро між порогів стрімких
Ім славу рокоче на спадах баских.

Б И Т В А

Із „Слова о полку Ігоревім”

Із досвіта до вечора
Летять стріли гартовані,
Бряжчать мечі о шоломи,
Трищать списи, ламаючись
На тім незвіданому полі,
На половецькому роздоллі...

Земля чорна, цілинная,
Копитами поорана,
Щедро кров'ю политая,
Густо кістями засіяна, —
І ген журба несамовита
Зійшла, як рута, на півсвіта.

Ой, що шумить, хто гомонить
Уранці-рано на зорі?
Князь Ігор Всеволоду-брату
Веде підмогу на відряду.

Змагались день
І бились другий,

На третій Ігореві стяги
Опівдні жалібно поникли.
Тоді ж на березі Каяли
Брати прощались. Хоч замало
Вина кривавого було,
Та славні русичі спогли
Свогх сватів.
. Самі ж
За землю руську полягли.

Густа трава слізьми крошилась,
І древо тугою клонилось.

Ой, спіткнувся в чистім полі
Вороний гривун.
Повалився в буйну тирсу
Вогн-хорошун.

Розпростер могутні руки,
Ціливу притовк...

На плечі смертельну рану
Лиже сірий вовк.

Лиже кров, солону, свіжу,
Водить язиком.
І немає сил прогнати,
Вбити кулаком.

* * *

Прилетіла з лугу
Клята харалуга,
Пронизала дужі груди,
Положила друга.

Запеклись роменн
Кров'ю під раменом.
Покотилися росини
Стебельцем зеленим.

Посмутніла тирса,
Пасмами не пирска:
Завдала тяжкого жалю
Смерть Яровотирска.

Гине серце з туги,
Що немає друга.
Розпроклята будь навіки,
Вража харалуго!

* * *

На рокиту сіли круки: —
— Кра! Кра! Кра!
Під слизькими пазурями
Як черлень кора.

Доки ж буде шити кривцю
Чорний крук?
Доки ж буде рвати жили
Мускулястих рук?

Та кругом дрімає тиша,
Вітру плин, —
Тільки пилом припадає
Срібляний полин;

Тільки кряче, тільки хрипне
Чорний крук
На Посуллі, на Придонні,
На планинах лук.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

Із „Слова о полку Ігоревім”

Никнуть плавні на світанні в лузі:
Ярославна плаче блідолиця.
Ярославна сльози лле у тузі,
Руки ламле, квилить, як зегзиця:

„Полечу я пташкою чим далі,
Омочу рукав в ріці Каялі.
Ним утру криваву князю рану;
І для мужа радощами стану.”

У Путивлі-граді на валу,
Там горює вранці Ярославна:

„Вітре милий, вітре-господине!
Подув твій, мов радість, любо лине.
Так нащо, скажи, на мирні крила
Почепив отруйні ханські стріли,
Щоб жорстоко русичів разити,
Прехоробрих вотв помертвити?
Лучче б тобі віяти під хмари
Чи гуляти в морі з кораблями,

Ніж у мене взяти ніжні мари
І рознести їх над полянами.“

У Путивлі-граді на валу,
Там горює вранці Ярославна:

„Дніпре славний, Дніпре молодецький!
Ти пробив могутні скелі-гори
На землі безкраїй, половецькій!
На своєму синьому просторі
Ти гоїдав човенце Святослава,
Допоміг йому здобути слави.
Принеси ж до мене ладо-князя,
Щоб над краєм туга не лилася.“

У Путивлі-граді на валу,
Там горює вранці Ярославна:

„Світле сонце! Ти погоже сяєш.
Так навіщо спрагу насилаєш
На хоробрих воїв ладо-мужа?
І невже тобі, ясне, байдуже,
Що безводдя луки їм скрутило,
Сагайдаки жалем оповило?

ЗОЛОТА ОРДА

* * *

Як галич, голодна і люта, немов невсипуща
ненатля,
Орда покотила степами, навалою мнучи
пирій,
Купаючи в хвилях донецьких монгольські
запилені патлі,
Плюндруючи скрізь поселення, щоб тлити
жадобу хутчій.

Навкіл заквилила, як чайка, слізьми запеклась
Україна,
Померкло від куряви сонце, потьмарилась
димом земля.
Ой, леле, мій краю! Міста покриває азійська
ругна,
І плачуть Стрибогові внуки, як — збувшись
гнізда — пахоля.

І рвуться в одчаг жінки і до неба заломлюють
руки;
Вродливі, як рожа, дівчата під тілом невірним
янчать.
І хмарами хижо кружляють бездомні обжерливі
круки,
На чорні ругни сідають припахлих мерців
пшматувать.

* * *

Скачуть дикі вершники на мишастих конях,
Крають вітер вусами, чорними, тонкими.
Стогне під копитами низове Придоння,
Скачуть, скачуть вершники луками лунками.

Пнуться косі вилиці, погляди стрільчасті
Рвіють блискавицями на безмежні доли.
На чубах скуйовджених вороноґ масти
Каптурі пружинисто вигинають поли.

Скачуть дикі вершники, гострими ключками
Животи розпорюють людям постарілим.
У бузках розложастих бавляться жінками,
На летючих яструбів запускають стріли.

Пада яструб каменем. Гине жінка з болю.
Мучиться розпоротий: „Хай скоріш помер би...“
Над садами журено клоняться тополі,
Низько-низько хиляться над ставками верби.

* * *

Бульбурькає кров ручаями,
І голови, наче трава,
Підскакують, стяті шаблями,
І криє мерців курява.

О, земле моя, Україно,
Завіщо приймаєш біду?
Сумують сичі безупинно,
І сохнуть тополі в саду.

І лячно з тієї нестями
За тучі сховалась блакить,
І бурькає кров ручаями —
Скорботний Дніпро багрянить.

ВОЄВОДА ДМИТРО

I.

Просвистіла стріла з-під неба.
І сущівіть материнки збила.
„Звідкіль це прийшла халепа
І яка наступає сила?“

„Воеводо наш, славний Дмитре!
На Україну ідуть монголи.
Чуєш рипи возів на вітрі?
Обступають Київ навколо.

Незлічимо їх суне, люди
Утікають від них у плавні.
Ржуть кобили, режуть верблюди.
Чи дослухуєш, Дмитре славний?

Ростислав нерозважно кинув
Стольний город і втік байдужо.
Що робити? Зігнути спину
Чи ударить на прийшлих дужо?“

„Геть розпуку, хоробрі вої!
Ми не підем відсіль нікуди.
Ліпше тут лягти головою,
Ніж конати в неволі скутим.”

II.

День і ніч б'є порок*) по стінах,
Проникають татари в діри.
Кріпко вої стоять в ругнах,
Не здаються вогню зневіри.

„Ліпше тут лягти головою,
Ніж конати в неволі скутим!“ —
День і ніч б'ються мужні вої,
Не відходять з руги нікуди.

Ой, упала стіна... З розгону
Покотили татари в шанці.
Задзвонили жалобно дзвони,
Заридали в неділю вранці.

*) Прилад для розбивання стін.

Просвистіла стріла з-під неба,
Обминаючи камінь браво.
„Звідкіля це прийшла халепа?“ —
Захитнувся Дмитро криваво.

І до серця притиснув руку,
Де стирчала стріла отруйна.
„Гарна, гарна монгольська штука!“ —
І — як тур — повалився буйно.*)

*) Як передає літопис, тяжко поранений воевода Дмитро дістався в полон і за свою відважну боротьбу був ханом помилуваний і вилікуваний.

Б А С К А К

На коплатім сидить коні,
У зіницях залікся гнів.
Руки — в боки, очми — шуга.
За плечима в'юнкий нагай.

Навкруги позирає він.
Голова, мов казан, важка.
Не привів коня селянин —
Чикин-башка!*)

Шабля свиснула, голова
Покотилась до ніг м'ячем.
Колихнулася кругом трава,
Пойнялася гірким плачем.

Квілить жінка: „Сім'я злягла,
Голодуємо... Смерть близька.“
Не підносять червінь-срібла —
Чикин-башка!

*) Геть голову!

Шабля свиснула, голова
Покотилась до ніг м'ячем.
Коліхнулася кругом трава,
Пойнялася гірким плачем.

Хрипне згорблений дід-бортник:
„Не лишають медку й горшка...“
Та його заглушає крик —
Чикин-башка!

Шабля свиснула, голова
Покотилась до ніг м'ячем.
Коліхнулася кругом трава,
Пойнялася гірким плачем.

До баскака ведуть ловця:
„Чи платитимеш ханам дань?“
„Доки ж питиме без кінця
Нашу кров поганюща хлань?“ —

І рвонувся ловець верткий,
Замахнулася чимдуж рука.
Як попудив дубовий кий:
„Чик-чикин, — закричав, — башка!“

Похилився з коня баскак.
І на лобі, як дикий мак,
Забуріла неси́та кров.
За годину баскак схолов.*)

*) Баска́к — збирач данини.

* * *

Край Хвалинського синього моря
Полотняні намети стоять.
А до них у плазучій покорі
Піддобритись князенки спішать.

Там на повсті, розстелений, білий,
Хан Батий серед мурзів сидить.
Там проходять князенки несмілі, —
Як осичина, кожен тремтить.

Хто вклонився низенько у ноги
І дарунки поклав — той велик,
Той одержить від хана самого
На княжіння в улусі ярлик.

І назад повертаються знову
Превеселі, слух'яні князі,
А простолюди, почувши обнову,
Топить муки в гарячій сльозі...

ЗАПОРОЖЦІ

П О Б Р А Т И М И

Із диким гиком краєм Базавлука
Мигнув ординець і — розпливсь, як дим.
Дзюрнула кров потічком весняним —
І степ широкий поїняла розпука:

Упав козак... Та спорожняє лука
Навиклим рухом вірний побратим,
І навздогін, за вибалком крутим,
Полонить бусурмана смертна мука.

Обідать позбігаються вовки,
Заблимають їх очі, як свічки,
Та не гоститись їм козачим тілом.

Хатину шабля виріє за мить,
У головах калина запумить,
І даль поклониться роменом білим.

П Р У Д И В У С

Пустив за вухо смолянистий вус,
Завів хвилясту, наче в'юп, чуприну.
Він сорок літ, б'ючись за Україну,
Ганяв татар від Богу по Міус.

Лякав їх криком, як „шайтан-урус“...
Бучним ляхам, верстаючи долину,
Нераз шаблюку заганяв у спину,
Аж поки й сам у халепу загруз.

І от на площі, де чужий суддя,
Від бранців не домігнись каяття,
Читає зборищу якусь цидульку,

Він, січовик, дивуючи панків,
Щоб не марніла вдача козаків,
Сіда на палю, запаливши люльку.

ПАЛИВОДА

У нього шия — хоч обіддя гни,
На ньому шкіра — не проходять кулі.
Коли, підбивши, він іде на гулі,
З ним жартувати — Боже борони!

Подме на ліс — і росли ясени
Ворушать віти, перед тим послулі.
Струсне коня за грив'яні бурулі —
І пада кінь на мураву, пітний.

І що б ви думали, о мій читачу?
Його столітню молодість гарячу
Минає старости полин гіркий.

Таж він гуля, зібравши заволоків,
З досади гасить кулями свічки
На півтора ста від мушкета кроків.

ВЕРНИГОРА

Коряк горілки миттю вишивав
У вільний час козацького спочину,
Жував цибулю, сушену рибчину
І непробудно, як убитий, спав.

Коли ж кітляр над спокоєм отав
Дзвонив на сполох, він розводив спину,
Ворочав плечі, мов кряжі, й неспинно
На румакові за ляхами мчав.

Отож, коли траплялось на майдані
Шляхтянку горду стрінуги йому,
Він застигав у тихім спогляданні.

Завівши бранку чемно у корчму,
На нег жмурились, як на пишну чаплю,
І гнав стрибати через гостру шаблю.

Ш И Н О К

Поміж дубів, де вабить холодок
І сяє сонцем ягода рум'яна,
Кружляє куколь від шумного рана,
Як на гармані кам'яний коток.

Хай славиться прославлений шинок,
Моргає вік шинкаря пожадана,
Де ллється пісня, на бандурі грана,
І не втихає хвацький козачок!

Снує розмову кошовий бувалий.
З дідами рідними гнучкий онук
Шугає в танець... Рокотять цимбали,

Шаблі ядерно блискають із рук,
Гримоче діл... А сонце перед ними
Встелає шлях потоками ясними.

ЗВАРИЛА ЗІЛЛЯ...

Зварила зілля в темнім казані
І пронесла, де птиці щебетали,
Щоб зберегло від лядської потали,
Від шаблі й куль на праведній війні.

І випив син, готовий до борні,
І попрощавсь, узявши самопали,
Біля воріт його тривожно звали
Широкогруді коні вороні.

Пішли полки. За чорними ярами
Він блискавично стрівся з ворогами, —
Котилися ляхи під сурми клич.

Як серце матері, в шумній діброві
Процвів могутньо радісний терлич,
Уволю спивши недружної крови.

Н І Ч

П'янить побіля тину драголюб,
Любисток млосно розкидає руки.
З передчуттям навічної розлуки
Виходить діва на жаданий шлюб.

Отам, де не змовка джерельний хлюп
І позіхають соковиті луки,
Вона відчує найсолодші муки
І радість дасть тому, хто серцю люб.

О, noche! Не спиняй сердець гонитву,
Кинь покривало з молодих росин...
Козак загине з ворогом у битві —

Народиться боїв достойний син.
Так хай же буде й він, як батько вранці,
Вести на подвиги полки повстанців.

К О Н І

Біля ріки, де зорі над'скиртами,
Де в комишах нуртують коропи,
На прив'язях, ламаючи стовпи,
Тілісті коні крешуть копитами.

Гривасті шиті гнуть під небесами,
Щоб ухопить привабної тропи.
А з-над могил їх кличуть у стеши
Перепілки дзвінкими голосами.

Чекання сповнена, рідіє ніч.
Немов підстрелений, кувавкпув сич,
Передчуваючи ботв загару.

Як блискавки, несучи козаків,
Пішли навскач, гойдаючи, мов хмару,
Червоний цвіт розлогих будяків.

Д Н І П Р О

Ів. Манилові

Де печенізькі черепа гниють
І тарпани гасають табунами,
Шумить Дніпро широкими степами,
Через пороги проломивши путь.

Над ним хвилясті марива пливуть
І в даліні зникають за ярами;
Під ним безодні, темні до нестями,
Тамують буйно невтоленну лють.

А він реве, шаліючи у танку,
Обнявши острів, наче полонячку
Хмільний козак, що виїшов із яруг...

Грими ж, як пострах на маєтки ляські,
Дзвени, як пісня, рокочи навкруг,
Піднявши хвилі, мов мечі дамаські!

ВЕЛИКИЙ ЛУГ

Гнучка лоза під хвилею крутою
Зелено-бурі стелить ятері.
Свої жалі розказує горі,
Як удовиця, чайка над водою:

„Прийшли ляхи й педоляшки юрбою,
Могх дітей понищили у грі,
Пустили з вітром попіл по дворі
І вкрили сад пожежою страшною...“

„Пу-гу! Пу-гу!“ — покликнув січовик,
Залопотів між вербами і — зник.
А потім з комишу, пемов із хати,

Несучи кару ляській голові
За чаєнят, за кривди вікові,
Рушали браття, сповнені відплати.

ТАТАРСЬКЕ ЗІЛЛЯ

За частоколом процвітав агр,
В'ялився цвіт убогог ромашки,
А на дворі, шукаючи баклажки,
Водив бешкети бусурменський зір.

Ішов на південь зморепий ясир,
Свистів нагай, сумним квилінням пташки
Стогнали землі під копитом тяжко,
І вив до сонця посмутнілшй зір.

Та вдарили шаблюками дзвінкими,
Сипнувши гук, бувалі побратими,
На лоні хвиль таврійського тепла

Бучне, як пиво, справили весілля.
Ясир вернувсь. Ромашка розцвіла —
І похиливсь агр, татарське зілля.

САМІЙЛО КІШКА

в турецькій неволі

Зелені вишні з пурпуром верхів,
Що розтинають вітрову погрозу;
Шляхи, де місяць по крутім узвозу
Млиновим колом котиться з ярків;

Дніпрові скелі, плетиво дубків,
Де заховалась чайка між рогозу,
Де під шатром рясного верболозу
Шумить ватага буйних козаків, —

Йому ввижаються. А він з розпучки,
Поклавши стомлені на весла руки,
Летить думками в рідні береги.

Журба, мов ятаганом, серце крає.
Не раз, не два, закутий в ланцюги,
Переболіє за козацьким краєм.

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Вклонившись грічно хмурому Богдану,
Повів розмову шляхти посланець:
„Прощу одуматись. Легкий кінець
Пропонувати ворохібні стану..“

Підвівсь Богдан. Як сонце із туману,
Осяяв залю булави багрець,
І — вираз гніву — серця рішенець
Назовні вилив думу пожадану:

„В своєму краї ліпше полягти,
Ніж по чужому в золоті пройти.
До зброї, козаки! Народну силу

На бойові запросимо діла,
Щоб від Карпат аж по Савур-могилу,
Немов калина, воля процвіла.“

П Р И С Я Г А

Гудуть навколо степові широти,
Де присягають лави козаків:
„Клянуся серцем, на віки віків
Мене в бою нікому не збороти.

Клянусь душею, людського звіротн
Не підпущу до рідних берегів,
Де сяють села в морі вишників
І матері не відають скорботи.

Якщо зламаю присягу палку,
Тоді не вирятовуй, рідний краю, —
Забий на місці, кинь у тернику,

Нехай дзьобатий ворон роздирає,
Нехай навкіл, де ляже голова,
Земля черствіє, не росте трава.“

НАПЕРЕДОДНІ

Глибока ніч, але ніхто не спить;
Сурмлять сичі над урвищем бездонним.
Ряди полків нестриманим розгопом
Пливуть на луг, як тучі — на блакить.

Хмурний Богдан задумано мовчить,
Приліг пістоль за поясом червошим.
Спахнула сурма леготом стодзвонним —
І козаки зібралися умить.

І мовить батько: „Перевірте зброю.
На бій рушаєм ранньою порою,
Щоб ворог кров'ю полини змочив...“

І кожен лаштувавсь, мов у дорогу,
Дбайливо шаблю кременем гострив
І вишовняв порохівницю з рогу.

ЖОВТІ ВОДИ

I.

Важке ядро метають пушкарі.
Пливе туман, породжений боями,
А поїд ним схрестилися з ляхами
Січовики в широколуній грі.

Дуднить земля. Там, де шляхи старі,
Тріщать вози. Густими пір'ями
За навісними, злими драгунами
Кипучим валом плинуть лугарі.

„Гуляй, козаче!“ — „Слава Кривоносу!“ -
Гуде навколо, мов церковний дзвін,
І козаки спішать наперегіп

Під клекіт куль, у січу стоголосу,
Де між папів справля колодія
Козацька шабля, мов грімка змія.

II.

Гасає кінь біля лункого броду,
Там, де шляхетське військо полягло,
Свої шаблі і панцери й берло
Козацькій славі склавши в нагороду.

Десь буде ждати вершника з походу
Серед вишень задумане село,
А тут шуліки сядуть на чоло
І очі вип'ють, мов криничну воду.

Та вірний кінь улапа дожене,
Йому копитом череп розімне
І, мов козак, повернеться додому,

І скаже рідним: „Оженівся син,
Знайшов панячку на горбі крутому —
Глибоку яму, де шумить полли.“

III.

Важким смерчем розбурханого валу
Із громового неба висоти
Опівдні рипули дощів драти
І світ жбурнули зливі на поталу.

Шумлять річки, шукаючи причалу,
Несучи трупи й шатра, як плоти,
І ридвани, байдужі до мети,
Від кровотеч багріючи помалу.

Притьмом, як на погоду молодик,
Устала райдуга... Мов левій рик,
Десь примовкає грім широколуно.

А з-під землі, пускаючи стрілки,
Немов шаблі, проходить многоруно
Крізь тіло недруга полин стрімкий.

СМЕРТЬ ІВАНА МАЗЕПИ

М. В.

Без шанування і без слави,
Не на привіллї рідних трав, —
У хаті бідноґ Молдави
Творець козацької держави
Іван Мазепа умирав.
Стояли мовчки надовкола
Повиті жалем козаки,
На рубцюваті смаґлі чола
Струмили відблиски свічки.
Та ось важкі труждепні руки
Великий гетьман зворухнув,
І слух козачий у пауку
Останню заповідь почув:
„Під пануванням лихоліти
Я домагавсь козацьких прав
І всенародноґ просвіти
По школах щиро шильнував,
Щоб — опоганеший Москвою —
Наш край до світлоґ мети
Під нечужою булавою,
Як за Богдана, повести.

Нехай же кріше й ваше серце
І ваша буйна голова
У мирний час і в битві-герці
Не забуває ці слова:
На слугування Україні
Своє життя, свої думки,
Душі горіння, гнів палкий, —
Усе віддати ви повинні...“
І гетьман змовк. Важкі повіки
На очі тихо опустив
І, заспокоєний, навіки
Сумирно-вільним сном спочив.
І хоч навкіл мовчали браття,
Та дві свічі у головах
Палали дужо, як багаття,
Як непогашене завзяття
В полтавській битві на степах.

СОЛОВЕЦЬКИЙ В'ЯЗЕНЬ

ПОЕМА

Пустинні, дикі береги. .
Не чує слух живого клику.
Здається, людської ноги
Цей край не знає споконвіку.
Лише із моря уночі
Метуть сліпучі заметілі
Та, вихровіями б'ючи,
Замети ставляють, як хвилі.

Пустинні, дикі береги.
Не блисне сонячне проміння.
Лише уранці навкруги
Біліє тоскне безгоміння
Та хмари плинуть нашвидку
Понад горбами крижаними,
Та з лігва стежку завитку
Ведмідь виводить поміж німи.

Ой, дикі ж, дикі береги!
Позеленіють вісім тижднів,
А потім знов сніги й сніги
Та вихровій гуде невтишній.

Лише на острові, що вшир
Сягає ген у Біле море,
Стоять самотній монастир
„Великим грішникам“ на горі.

I.

За щироченною стіною,
Немов Спаситель на хресті,
Повитий думою тяжкою,
Конає в'язень в темноті.
Хто ж він? Убивця із діброви
Чи довгорічний конокрад,
Чи Омеляпу Пугачову
Сердечний друг і рідний брат?
Гай-гай, читачу! Самопали
Співали випалом йому.
І навіть вилежень недбалий
Лишав із радістю корчму,
Щоб тільки йти уздовж Славути
На лютих турків і татар
І Кальнишевий голос чути
Над утіканням яничар.

Бувало, в спеку, в завирюху
Козацьку славу берегли
І від Озова до Сіпюхи
Кружляли степом, як орли.
Та все минулося. Привілля
Текелій нагло сплюндрував,
І постелилась рута-зілля
Замість високих, дужих трав.
І той, що Січчю верховодив,
Степи і шаблю, і коня,
Усьому світові на подив,
За мертву тишу проміняв.
І в льосі темному, сирому,
За Ґрати, сплетепі з гаків,
Удалині від гроз і грому,
Ґріхи спокутувати сів.
„Чому я ворогу повірив
І давсь у руки москалям?
О, Боже! Молячись без міри,
З мого життя не змию плям.
Прости, Всевишній!.. Недовір'ям
Палали дружно козаки,
Коли до нашого подвір'я
Підступні вдерлися полки.

Та я надіявсь на царицю,
На тих непроханих Нечіс,*)
І січову червінь-скарбницю
Із булавою тм підніс.
О, каюсь, каюся, моторні,
Далекі братчики мої.
На вас, у битвах непоборні,
Кладу сподіванки свої...“
І в'язеь пада на підлогу,
На кригу-камінь припада
І, щоб забутись якомога,
Душею стомлено рида.
І так до півночі глухої,
Не ворухнувшись пі на мить,
Покритий тишею важкою,
В льоху без пам'яти лежить...

II.

Коли північне семизір'я
Поверне дишель догори,

*) Грицько Нечоса — так називав себе князь Потьомкін, що, потішаючи розпунтицю Катерину, павертав до себе й козаків, щоб тх потім приборкати.

До льоху скоком із подвір'я
Спішать погрітися щури.
Спішать, розлючені, кусливі:
За ніч ні крихти не знайшли.
Спішать у нори, полохливі,
Під плином рапньот імлі.
І, перемерзлі, зголоднілі,
Сповняють писком тишину,
На плазма кинутому тілі
Справляють оргію страшну.
Тріщать козацькі шаравари,
Старий дірявиться жупан,
Вони ж кругом, як чорні хмари,
Немов сувоями туман,
Неначе галич, навідають
І рвуть із тіла чи з руки,
Чи з ніг зомлілих, — погдають
Хапцем ласовані шматки.
До ранку сірого, буває,
Пекельне видиво стоїть,
Аж поки зраненій докраю,
Підтігши кров'ю, мнмохить
Кальниши не збудеться від горя
Йї під кволшм помахом руки

У навісне глибоконор'я
Не зникнуть люті хижакі.

III.

Кальнишева молитва

О Боже, Боже! Яснозорі
До мене очі поверни,
Пошли в смиренній упокорі
Дійти до краю, до труни.

Пошли для серця — силу волі,
Душі — незбочену прямиць,
Щоб легше витривати болі
І муки зносити. Амінь.

IV.

Минає час. Тупіють муки.
Рідіє срібна сивина.
Достойні паблі, в'януть руки.
Потроху пам'ять засина.
Щодня під регіт завирюхи
Чимдуж туманиться в очах,

Що рік, то вузла обрій слуху,
І серця пал давно прочах.
Здається, мозок висихає
І замерзає в жилах кров.
Здається, лютого відчаю
Ніхто б ніколи не зборов.
Та мужньо ходить по ка́мінню
Многострадальних двадцять літ
Старий Кальшиш, хиткою тінню
Кутків обводячи граніт.
Підійде, стане край віконця,
Торкнеться вогкот стіпи,
Та не побачить неба, сонця:
По́йняті хмарами вони.
І знов у темінь повертає,
І до вікна підходить знов...
Здається, мозок висихає
І замерзає в жилах кров,
Та не підкошуються ноги,
Не слабне впертість Кальшиша:
Обійми лютого знемоги
Долає страдницька душа.

V.

На Благовіщення, весною,
До соловецьких берегів
Летять чайки. Над більшою
Туманом крайних спігів
То скіглять-плачуть, то сміються,
Крильми торкаючись до хвиль,
То, як завог, прудко в'ються —
Куди не глянь — на десять миль.
Як водоспаду поривання,
Шумить, клекоче їхній вир
І від зимового мовчання
Похмурій будить монастир.
Тоді, з морозяного льоху
Під саму стелю до вікна
Угору лізучи потроху,
Страдальник виступ обмина.
І невидючим, темним зором
Чайок вітає вороття,
І вислуховує з докором
Весни пробуджене життя.
„Чайки! Чайки! Ласкаві птиці
Давно небачених країв,

О, принесіте, вістивиці,
Хоч подув запаху степів.
Хоч дрібку рідної землиці
З маленьких ніжок обтрусіть,
Ну, хоч на мить, ласкаві птиці,
Велику тугу заберіть...“
А зграя крутять, паче хуга,
Немов шаліє дужий бриз,
А кров у скронях стука, стука,
Слабіють ноги, терпнуть руки —
І в'язень падає униз.

Хто чверть століття зносив біль,
Того давно уже немає.
Лише сувора заметіль
Над мерзлим островом гуляє.
Та ще сокирами дзвенять
Гуцци з ранку до смеркалля
І зойки в рідний край летять
Із ненависного заслання.
Пливуть на південь, мов струмки,
Сійшать за грізними вітрами,
Щоб чули мужні вояки
І відмикали серця брами,

І розуміли, що пора
Своїм буттям окремо жити,
А не тинятись по дворах
І підлим недругам служити
Чи довіряти, бо вони
Увіч — як сонечко весною,
А глянь з другої сторони —
Стрічають нєгодю страшною.
Пора! Пора! Моїй землі
Уже несила зносить болі.
Тож відплатімо за жалі
І двісті літ тюрми-неволі!

1944.

САВУР-МОГИЛА

Колись давно, серед воєнних бур,
В гучнім бою на пагорбі крутому
Поліг за славу цісарського дому
Хоробрий скитич, молодий Савур.

Тоді не знали жалібних бандур, —
Свою скорботу виливали в тому,
Що насипали вотну простому
Курган-могилу і навколо мур.

Пливли віки — як хвилі під вітрами,
Розмили мур, замулили балки
І відкрили далі темними ярами, —

Курган стоїть, неначе пшиль стрімкий,
Щоб міг із нього мандрівник завзятий
Всю Україну зором осягати.

ПРАПРЕДКИ

Як метеор, що синяву розбурив
І тим падінням засліпив гаґ,
Спочили древні прадіди мої,
Відважні в ловах на буїстих турів.

Сини степів, нащадки бджолокурів,
Воїни життя і подвиги свої
Несли, як жертву, родовій сім'ї,
І брів окрилених ніхто не хмури.

Чого ж мені, хто не античний міт,
А давню правду славить мимоходом,
Ще далі ритися в палеоліт?

Юначе гордий, тіпся родоводом,
Віків прадавніх розганяй туман
І слався кров'ю уличів-полян.

ЗІЛІЙНИК

У ранній час немівног імлави
Збирає квіт і стебла молоді
І на посвятній, дощовій воді
Готує питво, зчавлюючи трави.

Не для вигод і гомінког слави,
Для щастя русича в сідлі, в труді,
Як муравель, куйовдиться в біді,
Над казанами гнучи стан рославий.

Приспати спрагу чи зігнати мор,
Чи дати міць, щоб став, як Святогор,
І мав ненатлу бойову загару,

Чи, навіть, панцером оббити щит, —
Уміє все, покликуючи хмару,
Старий, мов світ, зілійник-ворожбит.

КАМ'ЯНА БАБА

Між будяків, на правічній могилі,
Вона сидить з обвислими грудьми,
Де табуни птахів навперейми
Плетуть узір на синім небосхилі.

Зелені ниви, мабуть, їй не милі,
Що так вона сутулиться плічми
І, як монгол, уроджено-німий,
Згорнула руки на старім сужиллі.

Нехай січуть їй голову дощі
І розмивають плечі в буйнім шумі, —
Палкі вітри просушують мерщій,

Немов би хочуть, щоб вона, в задумі
По тих, що нам творили море бід,
Мовчала й тупо рвалася на схід.

ТАРПАНИ

(ДИКІ КОНІ)

Де під вітрами плеще Інгулець
І ходять дрохви, як розкішні пави,
Там тарпани пасуться на отаві
І воду п'ють із чистих джерелець.

У них кошлата шерсть, як у овець,
Короткі ноги косої постави,
І хоч самі, неначе вовкодави, —
Ляжливо слухають чуйний вітрець.

Ось рикнув звір. Широкими лобами
Змахнувши вгору, наче вілюки,
Вони летять розлогими степами;

Наперегін долаючи ярки,
Роздувши ніздрі, витягши боки,
Свистять на вітрі довгими хвостами.

СКОВОРОДА В ДОРОЗІ

Громи зітнулися в поривнім герці,
Степами гонять молоду грозу.
„Григорій Савич!... Проше, підвезу.“ —
Притьмом одчипені ридвана дверці.

„Хе-хе!“ (Кошита чавкають в озерці)
„Ярмаркував. Червінці, як лозу,
Визбирував... І в хутірець повзу,“ —
Аж таке радість у шляхетським серці.

І вмить встає сумний Сковорода,
І край дороги, де мулка вода
Здіймає бульби ржавим спорищинням,

Іде — як туча — несучи сіряк:
— На поторж мірянний хистким аршином,
О, лживий світе, взятий за п'ятак!

АРАЛЬСЬКА НІЧ

Пашить жаротою аральська ніч,
Гнітить горбами жовтог пустелі,
А він мовчить у каторжній шинелі,
З Волосожаром ставши віч-на-віч.

Сумних киргизів примовкає річ,
Поймає темінь їх рідкі оселі,
Але Тарас не хилить до постелі
Важких од муштри нездоланих пліч.

Іде в шатро, щоб варта не почувла,
Допізна палить лойові свічки,
Що родять блиски на рушничних дулах.

„О краю рідний, Дніпре мій рвучкий!“ —
Зітхне з жури, малюючи піски й
Розбиті громом корчі саксаула.

ВОЇН І СТРАДНИК

Ювілятові О. Олесеві

Зовучи в бій, одважний і кривавий,
За рідний край, за ниви запапні,
Співав поет схвильовані пісні
Під прапорами нашої держави.

Полків козацьких войовничі лави,
Немов колись, у славії давнині,
Вслухалися в мелодію гучні
І йшли вперед на спалахи заграви.

Та як ввірвалася орда Москви,
Чужим добром сповняючи сакви, —
Тоді співець в пориві неземному,

Жалобну тугу знявши до планет,
Вінок терновий на чолі ясному
Поніс — як воїн, страдник і поет.

ЛЬВІВ, 6. 12. 1943.

* * *

„Віда,
Як розум шилом припада!“

М. Р.

Бувало, віп октавою, сонетом
Чи просто віршем, рівшим і гнучким,
Сталив серця — старим і молодим —
Наперекір накинутим тенетам.

І ми хвалілися своїм поетом,
Перед сусідами гордились ним,
Дарма, що дехто ляяв навісним
Дворянства трубадуром і естетом.

Та хитрий ворог очі не змикав —
Спіймав, як птаха в дротяний рукав,
І заспівав поет не з далів синіх,

Не про Кіприду, Лапгедок, вино —
Про недругів, — і сам з-під зір осінніх,
Як метеор, поринув у багно.

* * *

Як непокійний, пристрастний рапсод,
В античні гори прокладав дороги,
Різьбив сонети, карбував еклоги
І сутий дзвін Горацієвих од.

Горів огнем його живих епод —
І домагався з бою перемоги...
Тепер із волі „Цезаря“ жажного
Марнує хист коло полярних вод.

О, будь здоров, новітній римлянине!
Поміж борів, де грізна теміль плине,
Де крає крига заметіль сліпу,

Кріпися мужньо — як сосна зелена,
Щоб і тебе на рідному степу
Зустріла з лаврами ясна Камена.

С О Н Е Т

(ІЗ М. БАГДАНОВІЧА)

В египетській гарячій далині,
Над хвилями задуманого Ніла,
Тисячеліття височить могила:
Там жменю зерна віднайшли в труні.

Та хоч вони були в міцному сні,
Коліть могутня і живуца сила
Прокинунась і буйно позернула
Весною збіжжя на пухкім клині.

Це образ твій, край лісу і багнини!
Розбуркана свідомість батьківщини —
Я твердо вірю — не піддається сну,

А до ясної цілі Білорусі,
Немов потік на скелю кам'яну,
Вперед порине у невпиннім русі.

ПАМ'ЯТІ ДРУЖИНИ

I.

„Вона вмирала на пухкій постелі,
Моя дружина. В досвітній порі
Темноволосі, мужні лікарі
Стояли поруч, наче на постелі.

Світили тьмяно з біленої стелі
Очима смерти жовті ліхтарі...“ —
Я так розказую, і в дивній грі
Ховають очі думи невеселі.

Та годі, серце, правдою кривить,
Кажи одверто про жахливу мить.
Поклавши смуги на жіночій тілі,

Із немовлям у клуні край моста
Где спалили німці озвірілі...
О, туги глибо! О, невимовна мста!

II.

О, туги глиб! О, невимовна мста!
Моя кровинко, одноденна доне!
Куди тікати, як душа холоде,
Як серця болем запеклись уста?

І я пішов туди, де висота
Прадавніх сосон у піднеб'ї топе,
Щоб на заїманщині тебе, Нероне,
Спіткала гніву батьківська мета.

Я люто мстив. На лісовій дорозі
Спипяв я авта, що гули в тривозі
Під широченні сполохи дібров.

Я бив з рушниці, добивав з нагана;
О, як пускала зловорожу кров
За смерть дружиши помста невблаганна!

П О Л О Н Е Н І

Мов кістяки, з запалими очима,
Вони бредуть узбіччями шляхів
І падають під ляскіт пагаїв,
Мнучи траву похилими плечима.

Та й скільки ж їх! О, сило незлічима!
Який перістий океан голів!
Немов отари з польових країв,
Ідуть під руку іншого вітчима.

Ім обіцяли хліб і по війні
Манливе щастя в рідній стороні, —
Дали ж недолю кримського яспру.

В боях ошукані під круговерть,
Вони волочать думи потай миру:
Позаду — зрада, напереді — смерть.

1 9 4 3

I.

Я мимохіть заціплював уста
Біля Дніпра на лівім узбережжі:
В міцних обіймах дигої пожежі
Палали ниви, села і міста.

Знімалась диму течія густа
І вихрувала в синьому безмежжі.
Яених будов розхитуючи вежі,
Кипіла громом гнівна висота.

І я ридав: „Пекельної покари
Ми заслужили в Господа свого,
Що нам несвітські посилає вдари.

За що, скажіть?“ Та жеврів лиш вогонь
І — мов глуха до голосу мого —
Мовчала даль полтавської Сагари.

II.

Мовчала даль полтавськог Сагари
І попелищем зяяла пустим,
А ми на захід виярком крутим
Тікали в горі під багрянні хмари.

І хоч навкіл стрічали нас примари,
Черства скоринка і нерідний дім,
Ніхто не хтів, щоб тілом молодим
Гноїли льох новітні яничари.

Знедоленість? Що ж, долю навісну
Нам заповіджено, бо нашу Україну
Шматовано, як свіжу дичину.

Трагедія? Та, може, половину
Вона вмістить того, що без упину,
Як жебраки, ми йдем на чужину.

III.

Як жебраки, ми йдемо на чужину,
Немов безбатченки, бредемо по світу;
Серед чужих не стрінувши привіту,
Зневаги лють приймаємо страшну.

Готичний Захід, сиплячи луну,
Вабливо манить брилами граніту,
Та ми не згубимо того магніту,
Що тягне нас у рідну сторону!

Вона ж лежить, голублячи до себе
Суворий Понт і крижаний Кавказ,
Укривши їх своїм блакитним небом.

О, земле рідна, пам'ятай про нас!
Ще вдарить грім і в пожаданий час
Ми, як герої, вернемось до тебе.

IV.

Ми, як герої, вернемось до тебе
На лоні піль обнімемо батьків,
Поновим славу давніх козаків
На тлі пустель жахливого вертепу.

І хай лютують, лаючи халецу,
Розгублюючи пам'яття личаків, —
За Стародуб відкинем хижаків
І станем вічні спадкоємці степу.

Настане правда. Грізполика мета
Віднайде ціль. Веселкою ясною
Зведеться воля, гнівна і проста.

І я, співець, згадаю в супокою
Той день, коли — розчухнутий журбою —
Я мимохить заціплював уста.

FINALE

Двосічний меч в обрамленні Тризуба
Ми урочисто вгору підняли,
Що значить — воля із неволі мли
І для нагздників сувора згуба.

Раменуватим монолітом дуба.
Стотть наш дух. Відважні, як орли,
Ми сотні недругів у прах змели,
Ідучи твердо і б'ючися руба.

Нехай поранив нас удар тяжкий
На крем'янистій і виткій дорозі,
Та не даються зморі вояки!

Ми йдем вперед і юній перемозі,
Що перед нами зійде з майбуття,
Кладемо у жертву молоде життя.

1945

З М І С Т

Чи не гоже, браття, спогадати	5
---	---

СТАРОВІЧНІ МАРИВА

Кончина кімерійців	9
Над Бористеном	11
Амазонки	12

ДАЖБОЖІ ВНУКИ

Поганський жрець в одежі білотканій	15
Сполох	16
Пісня полян	17
Дрімають нетрі, несходимі, дикі	18
На Купала	19
Зажинкова	21
Замети снігу — як скирти	22
Одрад і Доброслава (легенда)	23

КИЇВСЬКА СЛАВА

Олег у Цар-граді	41
З княжої думи	43
Перейнята слава	47
Ой, що то за дим, від якої пожежі	50
Битва	51
Ой, спіткнувся в чистім полі	53
Прилетіла з лугу	54
На рокиту сіли круки	55
Не чути в степу ні розмов	56
Плач Ярославни	57

ЗОЛОТА ОРДА

Як галич, голодна і люта	61
Скачуть дикі вершники	62
Бульбилькає кров ручаями	63
Воевода Дмитро	64
Баскак	67
Край Хвалищського сибього моря	70

ЗАПОРОЖЦІ

Побратими	73
Прудивус	74

Паливода	75
Вернигора	76
Шинок	77
Зварила зілля	78
Ніч	79
Коні	80
Дніпро	81
Великий луг	82
Татарське зілля	83
Самійло Кішка	84
Богдан Хмельницький	85
Присяга	86
Напередодні	87
Жовті води	88
Смерть Івана Мазепи	91
Соловецький в'язень (поема)	93

К А Р Б И

Савур-Могила	105
Прапредки	106
Зілійник	107
Кам'яна баба	108
Тарпани	109
Сковорода в дорозі	110

Аральська ніч	111
Вогн і страдник	112
Бувало, він октавою, сонетом	113
Як непокійний, пристрастний рапсод	114
Сонет (із М. Багдановіча)	115
Пам'яті дружини	116
Полонені	118
1943	119
Finale	123

Будь ласка, виправте помічені недогляди, після чого повинна бути така редакція:

- 12 ст., 7 р.: Загонюй двогострий кінчак,
30 ст., 6 р.: І летить стріла під вовка;
49 ст., 4 р.: Превелик і зіло страшен,
55 ст., 1 р.: На рокиту сіли круки:
— Кра! Кра! Кра! —
Під слизькими пазурами,
Як черлень, кора.
- 61 ст., 10 р.: Вродливі, як рожа, дівчата під ті-
лом невірним янчать,
62 ст., 11 р.: У бузках розложистих бавляться
жінками,
97 ст., 23 р.: Кальниш не збудиться від горя

